

INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO
INSTITUTE OF COMPARATIVE LAW

ISSN 0039 2138

UDK 34

STRANI PRAVNI ŽIVOT

1-3/2006
BEOGRAD, 2007

EKOLOŠKA PRAVDA

U stručnoj literaturi, kao i u svakodnevnom životu, pitanja zaštite životne sredine označavaju se kao „ekološka kriza“ koja ne zahvata samo ekonomiju i politiku, već i područje prava. Sa stanovišta organizovanog društva, to obuhvata i efikasan „pristup ekološkoj pravdi“ u odnosu na zaštitu životne sredine. Arhuska konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u odlučivanju i pristupu pravdi u pitanjima životne sredine (1998) suštinski je povezana sa međunarodnim ljudskim pravima i fundamentalnim ustavnim pravima i slobodama. Pristup ekološkoj pravdi, kako je to definisano Arhuskom konvencijom, počiva na osnovnom ljudskom pravu na javnu informaciju i pravičnim upravnim i sudskim postupcima. Srbija nije članica Arhuske konvencije, ali se može očekivati da će, kada budu uklonjene određene političke prepreke, i ona ratifikovati Arhusku konvenciju i omogućiti svojim građanima „pristup ekološkoj pravdi“. Ipak, „duh“ Arhuske konvencije u Srbiji može se naći u ustavnim i zakonskim odredbama o životnoj sredini, posebno u Zakonu o zaštiti životne sredine (2004).

I EKOLOŠKA KRIZA

Ljudsko društvo se tokom svoje istorije suočavalo sa brojnim izazovima koji su bili obeleženi kao svetska pitanja i globalni problemi. Danas je opšteprihvaćeno mišljenje da je takvo pitanje i zaštita životne sredine. Tome govori u prilog činjenica da se u stručnoj literaturi, kao i u svakodnevnom životu, pitanja zaštite životne sredine označavaju kao „ekološka kriza“, u smislu da je reč o „...situacijama i uticajima koji postoje u oblasti životne sredine i koje ugrožavaju stabilnost i funkcionisanje procesa u biosferi i društvu.“¹

Tragajući za uzrocima ekološke krize, stručnjaci ukazuju na aktivnosti čoveka. Istorijski posmatrano, uvek je postojao uticaj čoveka na životnu sredinu. U ranijim periodima ovaj je uticaj bio lokalnog karaktera. Međutim, od vremena industrijske revolucije, priroda ovog uticaja se promenila. Od sredine 20. veka, pitanja zaštite životne sredine izazivaju sve veću globalnu zabrinutost, zbog čega su povećani napor da se identifikuju uzroci i faktori koji su to toga doveli. Dva su faktora bila glavni uzrok zabrinutosti za zaštitu životne sredine – naglo

* Dr Stevan Lilić (www.slilic.com), redovni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu (www.ius.bg.ac.yu), direktor Centra za ekološko pravo i unapređenje zaštite životne sredine udruženja Pravnici za demokratiju (www.lawdem.org). Rad je rezultat istraživanja u okviru projekta „Razvoj pravnog sistema Srbije i harmonizacija sa pravom EU“ Pravnog fakulteta u Beogradu.

1 Dragoljub Todić, Vid Vukasović, *Ekološka kriza u svetu i odgovor međunarodne zajednice*, Savezni sekretarijat za rad, zdravstvo i socijalno staranje, Beograd, 2002, str. 1.

povećanje broja stanovnika na našoj planeti i postojeći socio-ekonomski modeli proizvodnje. Oba ova procesa bitno utiču na smanjenje prirodnih resursa i poremećaj ekološke ravnoteže. Osim porasta stanovništva, problem neujednačenog razvoja razvijenih u odnosu na nerazvijene zemlje i regione sveta vezuje se i za pitanja kao što su nedostak hrane, siromaštvo i glad. Siromašne zemlje imaju veoma ograničene mogućnosti da se suoče sa ovim problemima, zbog čega nastaje pritisak na eksploataciju prirodnih resursa. U ovom kontekstu, u najvećem broju međunarodnih dokumenata naglašava se da je upravo siromaštvo jedan od presudnih faktora koji organiĉavaju efikasno rešavanje ekoloških pitanja.²

Odgovor ekološkoj krizi moŹe se naći u konceptu „održivog razvoja” (*sustainable development*), na kome poĉivaju savremena strategija i pravni okvir zaštite životne sredine i koji je iznet u Deklaraciji iz Rija (1992).³ Koncept polazi od toga da se u osnovi zadržavaju postojeći ekonomski i društveni modeli, ali uz ograniĉenje da buduće generacije ne budu uskraćene današnjim potrebama. Sa stano- višta globalnog društva, to podrazumeva i efikasan „pristup ekološkoj pravdi” u odnosu na zaštitu životne sredine.

II PRISTUP EKOLOŠKOJ PRAVDI

U opštim okvirima političke filozofije, u centru pažnje nalaze se i mnoga teo- rijska i konceptualna pitanja socijalne i drugih oblika pravde.⁴ U tom kontekstu: „Ovo je posledica, da postavimo stvari na najopštiji nivo, naše spoznaje da lju- di imaju znaĉajan uticaj na međusobnu egzistenciju, ĉak i kada nisu ĉlanovi iste društvene zajednice i kada ne pripadaju istom istorijskom vremenu. (...) Izmeĉu ostalog, i pitanje održivog razvoja životne sredine, pitanja koje se odnose na veli- ki deo problema koji ostavljamo u nasleĉe budućim generacija, nalazi se u centru ovih razmišljanja. Ona ĉine deo šireg okvira pitanja koja se odnose na praviĉnu raspodelu ekoloških ‚dobara’ (*goods*), kao što su poljoprivredno zemljište, ĉista voda i minaralna bogatstva, i ekoloških ‚zala’ (*bads*), kao što su osiromašeno ze- mljište i zagaĉeni pogoni za preradu otpada. Ova pitanja – kako ekološka ‚dobra’ i ‚zla’ rasporediti meĉu ljudima, u okviru i izvan datog društva, kao i meĉu razliĉi- tim generacijama – od nedavna se oznaĉava kao ‚ekološka pravda’.⁵

Ovo je imalo presudan znaĉaj za rešavanje ekoloških pitanja, ali istovremeno i za nastanak normi i principa za njihovo regulisanje. Najznaĉajniju ulogu svakako su imale Ujedinjene nacije, koje su doprinele presudnoj promeni u sagledavanju pitanja strategija i pravne regulative u zaštiti životne sredine, pre svega usvajanjem

2 Uporedi: Wilfred Beckerman, *A Poverty of Reason – Sustainable Development and Economic Growth*, The Independent Institute, Oakland, 2003.

3 Deklaracija iz Rija o životnoj sredini i razvoju (1992). Rio Declaration on Environment and Development (Izvor: [http://www.unep.org/Documents.multilin_gual/Default.asp? DocumentID=8&ArticleID=1163](http://www.unep.org/Documents.multilin_gual/Default.asp?DocumentID=8&ArticleID=1163)).

4 Uporedi: DŹon Rols, *Teorija pravde*, CID, Podgorica, 1998.

5 Brian Baxter, *A Theory of Ecological Justice*, Routledge, London – New York, 2005. str. 6.

Deklaracije na Konferenciji Ujedinjenih nacija o čovekovojoj okolini, koja je 1972. godine održana u Štokholmu (Štokholmska deklaracija).⁶ Tada je uspostavljen i Program zaštite životne sredine (UNEP – UN Environmental Protection Program).⁷ U periodu nakon te Konferencije, sve je veći broj međunarodnih, regionalnih i drugih organizacija koje se bave zaštitom životne sredine, uključujući i Evropsku zajednicu (Evropsku uniju).⁸ Ovo je značajno i za Srbiju, kao jednu od preostalih evropskih zemalja koja teži ka članstvu u Evropskoj uniji.

Ekološka pravda (*environmental justice*) „...se razvila kao pokret i koncept društvenih nauka, sa naglaskom na ‚ne-fer‘ raspodele uticaja savremenog društva, kao što su izlaganje riziku (*risk exposure*), ali istovremeno uzima u obzir raspoloživa sredstva – bolje rečeno, njihov nedostatak – za lica na koja se odnose prihvatljive odluke. [Napomena: Evo jednog primera koji daje R. J. Lazarus,⁹ koji označava pet oblika ostvarivanja ekološke pravde u SAD, između ostalog, i redefinisane suštine zakonodavstva o zaštiti životne sredine i ostvarivanje sudske zaštite građanskih prava u slučajevima koji su povezani sa ekološkom zaštitom.] Iz ove perspektive, veoma je jasno da ekološka i socijalna pravda, po bilo kom standardu, podrazumeva efikasan pristup administrativnom i pravnom sistemu kako bi prava bila zaštićena i kako bi postojeći zakoni u oblasti zaštite zdravlja i životne sredine bili primenjeni. [Napomena: Vidi: Cappelletti i Garth¹⁰ i njihovu argumetaciju da ‚pristup pravdi‘ počiva na ‚dve osnovne svrhe pravnog sistema – sistem pomoću kojeg ljudi mogu da zaštite svoja prava, kao i da reše svoje sporeve pod opštim pokroviteljstvom države. Pre svega, sistem mora biti svakome jednako dostupan i, drugo, mora voditi ishodu koji su pojedinačno i društveno pravedni. (...)]”¹¹

U okviru tzv. tri stuba Arhuske konvencije – pristup ekološkim informacijama, učešće u odlučivanju o ekološkim pitanjima i pristup pravdi, segment koji se odnosi na pristup „ekološkoj pravdi” može se definisati kao „mogućnost da se pogrešne upravne odluke isprave od strane suda ili drugog nezavisnog organa koji je

6 Deklaracija konferencije Ujedinjenih nacija o čovekovojoj okolini (Štokholmska deklaracija, 1972). Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Declaration), (Izvor: <http://www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503>).

7 UNEP – United Nations Environmental Protection Program (www.unep.org).

8 Uporedi: Maria Lee, *EU Environmental Law*, Oxford and Portland, 2005.

9 R.J. Lazarus, *Pursuant Environmental Justice: The Distributional Effects of Environmental Protection*, 87 *Northwest University Law Review*, 1993, str. 787, navedeno prema Jonas Ebbeson, *Comparative Introduction*, u Jonas Ebbeson (editor), „Access to Justice in Environmental Matters in the EU”, Kluwer International, the Hague, 2002, str. 8.

10 Cappelletti and Garth, *Access to Justice: the Worldwide Movement to Make Rights More Effective* u Cappelletti and Garth (eds.), „Access to Justice, Vol. III, Emerging Issues and Perspectives”, Sijthoff and Noordhoff, Alphen an den Rijn, 1979, str. 6, navedeno prema Jonas Ebbeson, op. cit., str. 8.

11 Jonas Ebbeson, op. cit. *Comparative Introduction*, u Jonas Ebbeson (editor), „Access to Justice in Environmental Matters in the EU”, Kluwer International, the Hague, 2002, str. 8.

utvrđen zakonom”.¹² Pravo na pristup pravdi odnosi se na dve osnovne situacije. „Prvo, svakom licu koje smatra da je njegov/njen zahtev za ekološkom informacijom ignorisan, odbijen ili da se po njemu nije postupalo u skladu sa Konvencijom biće osiguran pristup postupku revizije od strane suda ili drugog nezavisnog organa” (čl. 9/1). Drugo, svakom pripadniku javnosti koji ima osnovani interes ili kojem je povređeno pravo biće osiguran revizijski postupak pred sudom ili drugim nezavisnim organom, radi osporavanja materijalne i procesne zakonitosti svake odluke, radnje ili propuštanja u odnosu na „posebne aktivnosti” koje mogu imati uticaja na životnu sredinu (čl. 9/2). Pristup pravdi nije ograničen na slučajeve kada su prava na informacije povređena prema Arhuskoj konvenciji, već se takođe moraju priznati kako bi se omogućilo osporavanje materijalne zakonitosti neke odluke. Osim odluka koje se odnose na posebne aktivnosti, strane-ugovornice će obezbediti pristup pravdi i u slučajevima koji se odnose na druge relevantne odredbe Konvencije (npr. odluke o planovima i programima) „kada je to predviđeno nacionalnim zakonodavstvom” (čl. 9/2). (...) U osnovi, nacionalnim zakonodavstvima je prepušteno da odrede šta predstavlja osnovani interes i povredu prava, s tim što se to mora odrediti u skladu sa ciljevima Konvencije kako bi se zainteresovanoj javnosti „pružio širok pristup pravdi” (čl. 9/3).¹³

Arhuska konvencija je suštinski povezana sa međunarodnim ljudskim pravima i fundamentalnim ustavnim i pravima i slobodama.¹⁴ Pristup pravdi, kako je to definisano Arhuskom konvencijom, počiva na osnovnom ljudskom pravu na pravično suđenje. Ovaj odnos se može uočiti u vezi Arhuske konvencije i drugih međunarodnih dokumenata koji se tiču zaštite ljudskih prava, kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i posebno Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (1950).

Evropska konvencija o ljudskim pravima navodi da: „Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona.” (čl.6/1).¹⁵ Iako Arhuska konvencija nije strukturalno i institucionalno u direktnoj vezi sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (i neevropske države imaju pristup Arhuskoj konvenciji), sličnost jezičkih formulacija navodi na zaključak da „uprkos autonomije Arhuske konvencije *vis-à-vis* EKLJP, sudske odluke (*case law*) Evropskog suda za ljudska prava pružaju nagoveštaj šta se podrazumeva pod nezavisnim i nepristrasnim organom kako je to određeno u Arhuskoj konvenciji.”¹⁶

12 Ibid, str. 13.

13 Ibid, str. 14.

14 Uporedi: Tim Hayward, *Constitutional Environmental Rights*, University Press, Oxford, 2005.

15 Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950). (Izvor:<http://www.mediacentre.org.yu/code/navigate.asp?id=262>).

16 Jonas Ebbeson, *Comparative Introduction*, u Jonas Ebbeson (editor), *Access to Justice in Environmental Matters in the EU*, Kluwer International, the Hague, 2002, str. 15.

Evropski sud za ljudska prava u svojoj praksi imao je više slučajeva koji su vezani za „ekološku pravdu”.¹⁷

III ARHUSKA KONVENCIJA

Zbog ozbiljnosti zaštite životne sredine zaljučeno je da se rešenja moraju tražiti uz učešće svetske zajednice. Ovu okolnost najbolje ilustruje činjenica da danas postoji preko 250 međunarodnih sporazuma u oblasti zaštite životne sredine i još znatno više na bilateralnom nivou. Zaštitom životne sredine danas se bave i mnoge međunarodne organizacije.

Sa stanovišta međunarodnog prava, Arhuska konvencija Ujedinjenih nacija naglašava pristup informacijama, učešće javnosti u odlučivanju, kao i pristup pravdi u stvarima životne sredine. Konvencija je izvršila prodor u oblasti koje su se do tada smatrale *domaine réservée* suverenih država, pretvarajući ih tako u pitanja međunarodnog prava.¹⁸

U preambuli Arhuske konvencije o pristupu informacijama, učešću javnosti u odlučivanju i pristupu pravdi u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija, 1998),¹⁹ koja je usvojena u gradiću Arhusu, u Danskoj, 18. juna 1998. godine, a stupila na snagu 30. oktobra 2001. godine, zemlje-potpisnice (*Parties*) sporazumele su se da: „U cilju doprinošenja zaštiti prava svakog lica sadašnje i budućih generacija na život u životnoj sredini koja je adekvatna njegovom zdravlju i dobrobiti, svaka Potpisnica garantuje pravo pristupa informacijama, učešća javnosti u odlučivanju i pristupa pravdi u pitanjima životne sredine u skladu sa odredbama ove Konvencije” (čl. 1).

Konvencija dalje navodi (čl. 3) da: „Svaka Potpisnica preduzima neophodne zakonodavne, regulatorne i druge mere, uključujući i mere radi usklađivanja odredbi za implementaciju informacija, javnog učešća i pristupa pravdi iz ove Konvencije (...). Svaka Potpisnica promovisaće edukaciju i svest o životnoj sredini kod javnosti, posebno po pitanju ostvarivanja pristupa informacijama, učešća u odlučivanju i ostvarivanja pristupa pravdi u pitanjima zaštite životne sredine (...).”

U odnosu na pristup ekološkoj informaciji, Konvencija, između ostalog, navodi (čl. 4-5) da će: svaka Potpisnica osigurati da, u skladu sa odredbama ovog

17 Između ostalog i slučaj *Okyay et alia v. Turkey* (2005), koji se odnosi na zahtev domaćih vlasti da se zatvore tri elektrane zbog zagađivanja životne sredine, i slučaj *Taskin et alia v. Turkey* (2004), koji se odnosi na dozvolu za otvaranje jednog rudnika zlata. Pregled odluka Evropskog suda pravde u ekološkim slučajevima može se naći na: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=10272448&skin=hudoc-en&action=request>.

18 Jonas Ebbeson, *Foreword*, u Jonas Ebbeson (editor), *Access to Justice in Environmental Matters in the EU*, Kluwer International, the Hague, 2002, str. ix.

19 Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u odlučivanju i pristupu pravdi u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija, 1998). *Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention)*. (Izvor: <http://www.unece.org/env/pp/documents/cep43e.pdf>).

člana, organi javne vlasti, kao odgovor na zahtev za informisanjem vezanim za životnu sredinu, učine te informacije raspoloživim javnosti, u okviru nacionalnog zakonodavstva, uključujući kopije važeće dokumentacije koja sadrži ili se sastoji od takvih informacija: a) bez potrebe da se iskazuje interes; b) u zahtevanom obliku, osim: ako nije razumno da organ javne vlasti dostavlja te informacije u drugom obliku, u kom slučaju će se navesti razlozi za njihovo dostavljanje u tom obliku; ili ako su te informacije već raspoložive javnosti u drugom obliku. Informacije vezane za životnu sredinu biće stavljene na raspolaganje što je moguće pre, a najkasnije mesec dana od podnošenja zahteva, osim ako obimnost i kompleksnost informacija ne opravdava produženje ovog roka na dva meseca od podnošenja zahteva. Tražilac informacija će biti obavешten o produženju roka, kao i o razlozima kojima se ono pravda. Zahtev za informacijama o pitanjima životne sredine može se, između ostalog, odbiti: a) ako organ javne vlasti kojem je zahtev upućen ne poseduje informacije o životnoj sredini koje su tražene, b) ako je zahtev očigledno nerazuman ili formulisan na preterano uopšten način, ili c) ako se zahtev tiče materijala koji je u toku pripreme ili internih saopštenja organa javne vlasti gde se takvo izuzeće predviđa nacionalnim pravom ili uobičajenom praksom, uzimajući u obzir interes javnosti kojoj se takva informacija pruža.

U odnosu na učešće javnosti u odlučivanju o posebnim aktivnostima, Konvencija, između ostalog, navodi (čl. 6-8) da će: svaka Potpisnica primenjivati odredbe ovog člana u odnosu na odluke o tome da li treba dozvoliti predložene aktivnosti navedene u aneksu I, u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom, takođe primenjujući odredbe na odluke o predloženim aktivnostima koje nisu navedene u aneksu I, a koje mogu da imaju značajan uticaj na životnu sredinu. U tom cilju, Potpisnica određuje da li je takva predložena aktivnost podložna primeni ovih odredbi i može odlučiti, zavisno od slučaja i ako je to predviđeno po nacionalnom pravu, da ne primenjuje ove odredbe na predložene aktivnosti koje služe nacionalnoj odbrani, ako ta Potpisnica smatra da bi takva primena nepovoljno uticala na te svrhe. Zainteresovna javnost se mora obavestiti putem javnog saopštenja ili pojedinačno, zavisno od potrebe, u ranoj fazi postupka odlučivanja o pitanjima životne sredine, na adekvatan, pravovremen i efikasan način, između ostalog, o: a) predloženoj aktivnosti i primeni o kojoj će se donositi odluka, b) prirodi mogućih odluka ili nacrtu odluka, c) organu javne vlasti nadležnom za donošenje odluke, d) predviđenoj proceduri, koja obuhvata podatke o tome kada i kako se te informacije mogu obezbediti. (...) Svaka Potpisnica će sačiniti odgovarajuće praktične i/ili druge odredbe za učešće javnosti tokom priprema planova i programa koji se odnose na životnu sredinu, u transparentnom i pravičnom okviru, pošto je dostavila neophodne informacije javnosti. (...) Svaka Potpisnica će se založiti za efikasnu promociju učešća javnosti u odgovarajućoj fazi, dok su opcije još uvek otvorene, dok organi javne vlasti pripremaju izvršne uredbe i druge opšte pravnoobavezujuće akte koji mogu značajno da utiču na životnu sredinu.

U odnosu na pristup pravdi, Konvencija, između ostalog, navodi (čl. 9) da će: svaka Potpisnica, u okviru svog nacionalnog zakonodavstva, osigurati da svako

lice koje smatra da je njegov zahtev za pristup informacijama ignorisan, neosnovano odbijen u celini ili delimično, da je dat neadekvatan odgovor ili inače nije obrađen u skladu s odgovarajućim odredbama, ima pristup postupku revizije pred sudom ili drugim nezavisnim i nepristrasnim organom (telom) koji je ustanovljen zakonom. U okolnostima gde Potpisnica osigurava takvu reviziju putem suda, ona osigurava da to lice takođe ima pristup ekspeditivnom postupku ustanovljenom po zakonu, a koji je besplatan ili jeftin, da organ javne vlasti ponovo razmotri zahtev za pristup informacijama tog lica ili da nezavisan i nepristrasan organ (telo), osim suda, izvrši reviziju. Konačne odluke su obavezujuće za organ javne vlasti koji poseduje informacije. Obrazloženje se daje pismenim putem, posebno kada se pristup informacijama odbija. (...) Ove odredbe ne isključuju mogućnost postupka prethodne revizije pred organom upravne i taj postupak nije ograničen uslovom da su iscrpljene sve upravne procesne mogućnosti pre pokretanja sudskog postupka prema nacionalnom zakonu. (...) U cilju unapređivanja efikasnosti, svaka Potpisnica će osigurati da javnost ima pristup informacijama o pristupu procedurama upravne i sudske revizije i da razmatra mogućnost ustanovljenja odgovarajućih mehanizama pomoći radi uklanjanja ili smanjivanja finansijskih i drugih prepreka pristupu pravdi.

IV EKOLOŠKA PRAVDA I SRBIJA

Srbija do danas nije pristupila Arhuskoj konvenciji, a trenutni proces pridruživanja ove zemlje EU je „na ledu”, jer se očekuje da ispuni uslove koji se odnose na saradnju sa Međunarodnim tribunalom za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju. Treba očekivati da će, kada ova prepreka bude uklonjena, i Srbija ratifikovati Arhusku konvenciju i omogućiti svojim građanima „pristup ekološkoj pravdi”. Kako se u literaturi ističe: „Srbija (i Crna Gora) nisu članice Arhuske konvencije. Tadašnja SR Jugoslavija, zbog poznatih okolnosti vezanih za međunarodni položaj zemlje, nije bila uključena ni u pripremne aktivnosti oko izrade i usvajanja Konvencije. Ona nije učestvovala ni na ministarskoj konferenciji na kojoj je Konvencija usvojena iako su predstavnici NVO iz SR Jugoslavije učestvovali na ovoj konferenciji. Prve inicijative vezane za Arhusku konvenciju u Srbiji su pokrenute 1999. godine posredstvom Regionalnog centra za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu (REC), odnosno REC-ove kancelarije u Beogradu. Od tada do danas realizovan je veliki broj aktivnosti usmerenih na stvaranje uslova za ratifikaciju i sprovođenje Arhuske konvencije u Srbiji. (...) Može se reći da su sve navedene aktivnosti doprinele, pre svega opštoj informisanosti i stvaranju povoljne klime o Arhuskoj konvenciji i podizanju javne svesti, kako o samoj Konvenciji tako i o značaju zaštite životne sredine uopšte. Međutim, neosporno je da je dosadašnji rad na ovom polju u značajnoj meri uticao i na bržu i kvalitetniju pripremu države za ratifikaciju Arhuske konvencije. Takođe, evidentno je da su se dosadašnji način rada i realizovane aktivnosti pozitivno odrazile na unapređenje i osposobljavanje državnog sektora i NVO za praktično sprovođenje Arhuske konvencije. (...)

Na osnovu toga može se očekivati da se dalje aktivnosti na pripremi za sprovođenje Konvencije intenziviraju. One bi u osnovi trebalo da podrazumevaju dalje usaglašavanje zakonske regulative, stvaranje institucionalnog okvira za sprovođenje Konvencije, materijalno-tehničko opremanje institucija, obuku kadrova i dalji rad na podizanju javne svesti o Konvenciji.”²⁰

Sa druge strane, u važećim ustavnim i zakonskim normama u Srbiji ipak se u izvesnom smislu oseća „duh” Arhuske konvencije, barem u pogledu ekoloških informacija (iako ne toliko u odnosu na pristup ekološkoj pravdi). Tako, novi Ustav Srbije (SgRS, br. 83/2006) navodi da: „Svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obaveštavanje o njenom stanju” (čl. 47/1). I Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja (SgRS, br. 120/2004), između ostalog, propisuje sledeće: „Smatra se da opravdani interes javnosti da zna (...), postoji uvek kada se radi o informacijama kojima raspolaže organ vlasti koje se odnose na ugrožavanje, odnosno zaštitu zdravlja stanovništva i životne sredine (...)” (čl. 4).

Međutim, u pravu Srbije pravi duh Arhuske konvencije najviše se oseća u pojedinim odredbama Zakona o zaštiti životne sredine (SgRS, br. 135/04). Tako, ovaj Zakon među osnovnim načelima zaštite životne sredine posebno navodi i „načelo informisanja i učešća javnosti”, prema kome: „U ostvarivanju prava na zdravu životnu sredinu svako ima pravo da bude obavešten o stanju životne sredine i da učestvuje u postupku donošenja odluka čije bi sprovođenje moglo da utiče na životnu sredinu. Podaci o stanju životne sredine su javni” (čl. 9, tač. 10).

Osim toga, Zakon u osnovnim odredbama posebno ističe i da se: „Jačanje svesti o značaju zaštite životne sredine obezbeđuje kroz sistem obrazovanja i vaspitanja, naučno-istraživačkog i tehnološkog razvoja, usavršavanja u procesu rada, javnog informisanja i popularizacije zaštite životne sredine” (čl. 6/2), kao i da: „Udruženja građana u oblasti zaštite životne sredine pripremaju, propagiraju i realizuju svoje programe zaštite, štite svoja prava i interese u oblasti zaštite životne sredine, predlažu aktivnosti i mere zaštite, učestvuju u postupku donošenja odluka u skladu sa zakonom, doprinose ili neposredno rade na informisanju o životnoj sredini” (čl. 7).

Zakon o zaštiti životne sredine sadrži i posebno poglavlje o informisanju i učešću javnosti (čl. 78-82). Tako, prema ovom zakonu, državni organi, organi autonomne pokrajine, organi jedinice lokalne samouprave i ovlašćene i druge organizacije dužni su da redovno, pravovremeno, potpuno i objektivno obaveštavaju javnost o stanju životne sredine, odnosno o pojavama koje se prate u okviru monitoringa imisije i emisije, kao i merama upozorenja ili razvoju zagađenja koja mogu predstavljati opasnost za život i zdravlje ljudi, u skladu sa ovim zakonom i drugim propisima. Javnost ima pravo pristupa propisanim registrima ili evidencijama koje sadrže informacije i podatke u skladu sa ovim zakonom (čl. 78).

20 Sreten Đorđević, Miloš Katić, *Vodič kroz praktičnu primenu Arhuske konvencije i Mali ekološki rečnik*, Regionalni centar za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu, Kancelarija u Srbiji i Crnoj Gori, Beograd, 2004, str. 11-13.

Informacije koje se odnose na zaštitu životne sredine nadležni organ dostavlja podnosiocu zahteva u roku od 30 dana od dana podnošenja zahteva. Ako su ove informacije obimne ili bi njihova priprema zahtevala duži vremenski period, rok za dostavljanje je 60 dana od dana podnošenja zahteva. Troškove dostavljanja informacija snosi podnosilac zahteva. Ministar propisuje visinu troškova u zavisnosti od obima i prirode informacija (čl. 79).

Zahtev za dostavljanje informacija koje se odnose na zaštitu životne sredine može biti odbijen ako bi njihovo objavljivanje uticalo negativno na: a) poverljivost rada državnih organa kada je ona predviđena zakonom; b) međunarodne odnose, odbranu zemlje i javnu bezbednost; c) rad pravosudnih organa; d) poverljivost komercijalnih i industrijskih podataka kada je takva poverljivost predviđena zakonom, osim informacija o emisijama koje ugrožavaju životnu sredinu; e) prava intelektualne svojine; f) poverljivost ličnih podataka, odnosno dosijea kada je ona predviđena zakonom; g) interese trećih lica koja poseduju informacije a koja nisu obavezna da ih pruže, odnosno nisu saglasna sa njihovim objavljivanjem (čl. 80).

Javnost ima pravo da, u skladu sa zakonom, učestvuje u postupku donošenja odluka o: a) strateškoj proceni uticaja planova i programa na životnu sredinu; b) proceni uticaja projekata čija realizacija može da izazove zagađivanje životne sredine ili predstavlja rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi; c) odobravanju rada novih, odnosno postojećih postrojenja. Učešće javnosti u pogledu strateške procene uticaja obezbeđuje se u okviru izlaganja prostornog i urbanističkog plana, odnosno drugog plana ili programa na javni uvid. Učešće javnosti u odlučivanju o proceni uticaja projekata na životnu sredinu sprovodi se u okviru javne prezentacije projekta i javne rasprave. Učešće javnosti u odlučivanju o puštanju u rad novih, odnosno postojećih postrojenja sprovodi se u toku izdavanja dozvole za integrisano sprečavanje i kontrolu zagađivanja. Zainteresovana javnost se putem javnog oglasa obaveštava o postupku donošenja odluka i učestvuje u postupku dostavljanjem mišljenja, komentara i sugestija nadležnom organu i pravovremeno se obaveštava o donetoj odluci. Radi zaštite interesa odbrane i bezbednosti zemlje, vlada može ograničiti učešće javnosti u donošenju odluka (čl. 81).

Konačno, Zakon predviđa i prekršajnu odgovornost u vezi sa ekološkim informacijama i učešćem javnosti. Tako, novčanom kaznom od 5.000 do 20.000 dinara kazniće se za prekršaj odgovorno lice u nadležnom organu, odnosno u organizaciji koja vrši javna ovlašćenja ako dostavljanje informacija vrši suprotno ovom zakonu i ako pravovremeno i istinito ne obaveštava javnost o obavljanju svoje delatnosti ili na zahtev javnosti ne daje informacije o obavljanju poslova iz svoje delatnosti (čl. 120, tač. 16, 18).

Professor Stevan Lilić, Ph. D.

Faculty of Law, University of Belgrade

ENVIRONMENTAL JUSTICE

Summary

In literature, as well as in everyday life, issues of environmental protection are noted as "environmental crisis" not only in the field of economy and politics, but also in the field of law. From the aspect of an organized society, this means effective "access to justice" in environmental law issues. The Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (1998) is substantially linked to international human rights and fundamental constitutional rights and freedoms. The access to environmental justice, as defined by the Aarhus Convention, rests on the basic human right to the free access to information and fair administrative and judicial procedures. Serbia is not a member of the Aarhus Convention, but it is expected that when certain political obstacles are surpassed, this country will ratify the Aarhus Convention and enable its citizens to have "access to environmental justice". However, presently the spirit of the Aarhus Convention can be found in constitutional and legislative provisions, particularly in the Law on Environmental Protection (2004).

SADRŽAJ

Strana

<i>Pedeset godina Instituta za uporedno pravo</i>	9
---	---

Međunarodno pravo i pravo ljudskih prava

<i>Prof. dr Boris Krivokapić</i> O POLOŽAJU ETNIČKIH I SLIČNIH MANJINA U DALEKOJ PROŠLOSTI	13
<i>Prof. dr Milan Paunović</i> OSNOVNA NAČELA POD KOJIMA SE UŽIVAJU LJUDSKA PRAVA	32
<i>Dr Duško Dimitrijević</i> SUVERENITET I MEĐUNARODNO PRAVO	51
<i>Dr Branko Pavlica</i> GRČKO-MAKEDONSKI SPOR – REPUBLIKA MAKEDONIJA POSLE ODLUKE SAD O PRIZNAVANJU USTAVNOG IMENA	64
<i>Mr Jelena Ostojić</i> MEĐUNARODNA CIVILNA UPRAVA KAO PRELAZNO REŠENJE NA KRIZNIM PODRUČJIMA	81

Pravo Evropske unije

<i>Prof. dr Ilija Babić</i> POJAM I IDEJE O UJEDINJENJU	91
<i>Mr Jelena Čeranić</i> OBLICI INTEGRACIJA U EVROPSKOJ UNIJI	105
<i>Mr Ivana Stanković</i> PRAVNO LICE EVROPSKE UNIJE	121
<i>Dr Aleksandra Rabrenović</i> EKSTERNA KONTROLA BUDŽETA EVROPSKE UNIJE	138
<i>Mr Vladimir Cvijan</i> PREGLED ORGANIZOVANOSTI I NAČINA FINANSIRANJA SINDIKATA U DRŽAVAMA EVROPSKE UNIJE – SA OSVRTOM NA MEĐUNARODNE STANDARDE I REŠENJA U DRUGIM DRŽAVAMA.....	155
<i>Mr Tatjana Jevremović-Petrović</i> PREKOGRANIČNA PROMENA SEDIŠTA DRUŠTVA NAKON NOVIH ODLUKA EVROPSKOG SUDA PRAVDE	171

Javno pravo

<i>Prof. dr Stevan Lilić</i> EKOLOŠKA PRAVDA	195
<i>Prof. dr Milan Jovanović</i> NEJEDNAKO UČEŠĆE BIRAČA I OBAVEZNO GLASANJE	205
<i>Dr Zorica Mršević</i> <i>Dr Dragana Ilić</i> IZBORNİ KVOTA SISTEM U LATINSKOJ AMERICI: BRAZIL I KOSTARIKA	224
<i>Dr Jovan Ćirić</i> GRECO U BORBI PROTIV KORUPCIJE	245
<i>Prof. dr Nataša Mrvić-Petrović</i> PERSPEKTIVE PRIMENE ELEKTRONSKOG NADZORA U OKVIRU KRIVIČNIH SANKCIJA	261
<i>Prof. dr Dragan Jovašević</i> ODGOVORNOST PRAVNIH LICA U KRIVIČNOM PRAVU BOSNE I HERCEGOVINE	284
<i>Dr Snežana Stojanović</i> OSOBENOSTI FISKALNOG FEDERALIZMA U REGIONALNIM EVROPSKIM DRŽAVAMA: SLUČAJ ITALIJE I ŠPANIJE	303
<i>Mr Zoran M. Stevanović</i> OSNOVNE KARAKTERISTIKE ZATVORSKOG SISTEMA AUSTRIJE	329
<i>Prof. dr Milan Milošević</i> STRUKTURA BEZBEDNOSNO-OBAVEŠTAJNIH SISTEMA ZEMALJA BENELUKSA	344
<i>Mario Reljanović</i> VOJNI OMBUDSMAN – UPOREDNOPRAVNA ISKUSTVA	359
<i>Mr Vesna Ćorić</i> NOVE METODE U SUZBIJANJU TERORIZMA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA NAKON 11. SEPTEMBRA.....	381

Privredno pravo

<i>Prof. dr Ljubiša Dabić</i> KRITERIJUMI ZA KLASIFIKACIJU PREUZEĆA PO VELIČINI	403
<i>Dr Ivanka Spasić</i> OSNOVI FRANCHISING POSLOVANJA	420
<i>Prof. dr Dragana Knežić-Popović</i> PRIVREDNO PRAVO I OSIGURANJE	458
<i>Dr Borislav Grahovac</i> RESTRUKTURIRANJE I PRIVATIZACIJA JAVNOG PREDUZEĆA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA – PRAVNO-FINANSIJSKI ASPEKTI	479
<i>Mr Katarina Jovičić</i> MEĐUNARODNA NADLEŽNOST SUDA U TRGOVINSKIM SPOROVIMA SA STRANIM ELEMENTOM U PRAVU JAPANA.....	500

TABLE OF CONTENTS

Page

Foreword..... 9

International Law and Human Rights Law

Professor Boris Krivokapić, Ph.D.

THE STATUS OF ETHNIC MINORITIES AND SIMILAR
CATEGORIES IN DISTANT PAST 13

Professor Milan Paunović, Ph.D.

BASIC PRINCIPLES UNDER WHICH HUMAN RIGHTS
ARE ENJOYED 32

Duško Dimitrijević, Ph.D.

SOVEREIGNTY AND INTERNATIONAL LAW 51

Branko Pavlica, Ph.D.

GREEK-MACEDONIAN DISPUTE: REPUBLIC OF MACEDONIA
AFTER THE USA DECISION TO RECOGNIZE ITS
CONSTITUTIONAL NAME 64

Jelena Ostojić, MA

INTERNATIONAL CIVIL ADMINISTRATION AS A
TRANSITIONAL SOLUTION IN THE AREAS OF CRISIS 81

European Union Law

Professor Ilija Babić, Ph.D.

EUROPE – NOTION AND IDEAS OF UNIFICATION 91

Jelena Čeranić, MA

THE FORMS OF INTEGRATION IN THE EUROPEAN UNION 105

Ivana Stanković, MA

LEGAL PERSONALITY OF THE EUROPEAN UNION 121

Aleksandra Rabrenović, Ph.D.

EXTERNAL CONTROL OF THE EUROPEAN UNION BUDGET 138

Vladimir Cvijan, MA

REVIEW OF ORGANISATION AND FORMS OF FINANCING
OF TRADE UNIONS IN THE EU MEMBER STATES WITH
REGARD TO INTERNATIONAL STANDARDS AND SOLUTIONS
IN OTHER STATES 155

Tatjana Jevremović-Petrović, MA

CROSS-BORDER TRANSFER OF COMPANY'S SEAT IN THE LIGHT OF NEW DECISIONS OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN COMMUNITIES	171
---	-----

Public Law

Professor Stevan Lilić, Ph.D.

ENVIRONMENTAL JUSTICE.....	195
----------------------------	-----

Professor Milan Jovanović, Ph.D.

UNEVEN PARTICIPATION OF VOTERS AND OBLIGATORY VOTING	205
---	-----

Zorica Mršević, Ph.D.

Dragana Ilić, Ph.D.

ELECTORAL QUOTA SYSTEM IN LATIN AMERICA: THE CASE OF BRAZIL AND COSTA RICA	224
---	-----

Jovan Ćirić, Ph.D.

GRECO IN THE FIGHT AGAINST CORRUPTION.....	245
--	-----

Professor Nataša Mrvić-Petrović, Ph.D.

PERSPECTIVES OF IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC SUPERVISION WITHIN THE FRAMEWORK OF CRIMINAL SANCTIONS.....	261
--	-----

Professor Dragan Jovašević, Ph.D.

THE RESPONSIBILITY OF THE LEGAL PERSONS IN THE CRIMINAL LAW OF BOSNIA AND HERZEGOVINA.....	284
---	-----

Snežana Stojanović, Ph.D.

CHARACTERISTICS OF THE FISCAL FEDERALISM IN EUROPEAN REGIONAL COUNTRIES: THE CASE OF ITALY AND SPAIN	303
--	-----

Zoran Stevanović, MA

THE BASIC CHARACTERISTICS OF THE SISTEM OF IMPRISONMENT IN AUSTRIA.....	329
--	-----

Professor Milan Milosević, Ph.D.

STRUCTURE OF INTELIGENCE AND SECURITY SYSTEMS OF THE MEMBER STATES OF BENELUX	344
--	-----

Mario Reljanović

MILITARY OMBUDSMAN – COMPARATIVE EXPERIENCES	359
--	-----

Vesna Ćorić, MA

ANALYSES OF SOME NEW METHODS OF COMABATING TERRORISM APPLIED BY THE US GOVERMENT AFTER SEPTEMBER 11	381
---	-----

Commercial Law

Professor Ljubiša Dabić, Ph.D.

CRITERIA FOR THE ENTERPRISES CLASSIFICATION BY THEIR SIZE	403
--	-----

Ivanka Spasić, Ph.D.

BASIC CONCEPTS OF FRANCHISING	420
-------------------------------------	-----

Professor Dragana Knežić-Popović, Ph.D.

CHARACTERISTICS OF THE INSURANCE AGAINST LIABILITY OF NOTARY PUBLICS IN THE COMPARATIVE LAW	458
--	-----

Borislav Grahovac, Ph.D.

RESTRUCTURING AND PRIVATIZATION OF PUBLIC ENTERPRISES IN UNITED STATES: LEGAL AND FINANCIAL ASPECTS	479
---	-----

Katarina Jovičić, MA

INTERNATIONAL JURISDICTION OF DOMESTIC COURT IN COMMERCIAL DISPUTES WITH FOREIGN ELEMENT IN LAW OF	500
--	-----